

Аутор: Марко Симендић (1985), 3. разред Филолошке гимназије, Београд

О заборављеном ђенералу и академику

Ђенерал Живко Г. Павловић

Апстракт: Ђенерал Живко Г. Павловић је упркос тешком детињству постао један од најзначајнијих српских официра почетка двадесетог века. Ипак, његову каријеру су обележили, поред војних и научних успеха, стални сукоби са српским политичким врхом и Живојином Мишићем. То је за последицу имало његово нагло пензионисање. Зато његово знање и искуство нису искоришћени на прави начин, а заслуге му нису признате.

Детињство, школовање и рана каријера

Живко Павловић, тада Петровић, рођен је 14. марта 1871. године¹ у селу Рамаћи код Башина, „на граници крагујевачког и смедеревског округа”². По црквеним књигама, крштен је 15. марта у Башину. Био је једини син сиромашних земљорадника Гаврила и Ане Петровић. Његова породица води порекло са територије старе Рашке, из Равне Сјенице у некадашњем Новопазарском санцаку. Јован Цвијић у својој Аутобиографији пише о људима из тих крајева као о истинским патриотама, вредним и амбициозним људима којима је ратнички позив у крви. То је доказао већ сам Гаврило, својим учешћем у српско-турским ратовима 1876-1878. и бројним одликовањима.

Иако сâм неписмен, ценио је образовање и зато даје сина у школу у Церовац, оближње село. Недуго затим, Живку је умрла мајка. Но, он није клонуно духом већ је завршавао два разреда као један што је задивило његовог учитеља, Матеју Ђорђевића. Омиљен међу друговима, господског држања, уписује крагујевачку гимназију по препоруци учитеља. У Крагујевцу је становао код неког апотекара, коме је за узврат обављао кућне послове.

Нагла смрт Живковог оца је оставила незбринуту његову маћеху, Анђу, са двоје деце. Њих ће касније Живко свесрдно помагати. Гаврилов брат, Павле, преузима бригу о синовцу и доноси му храну из села Рамаће у Крагујевац. Једне зиме Павла проналазе смрзнутог на путу, а Живко мења презиме у Павловић у знак захвалности према свом добротвору.

Првог септембра 1889. године Живко је уписао Нижу школу Војне академије коју је завршио као седми у класи 16. септембра 1892. године, са чином водника. Школовање је наставио у Вишој школи Војне академије, коју је уписао

¹ Услед разлике између јулијанског и грегоријанског календара се може наћи податак да је рођен 1. марта. (Уп. Група аутора, *Официри у високом школству Србије 1804-1918*, Београд 2000, стр. 420. и *Годишњак Српске краљевске академије* 29, Београд 1921, стр. 190).

² Јован Цвијић, *Аутобиографија и други списи*, Београд 1965, стр. 366.

као девети по рангу од четрнаест кандидата³. Академију завршава 1896. године у чину артиљеријског потпоручника.

Убрзо постаје приправник за ђенералштабну струку и као државни питомац путује у Берлин ради усавршавања немачког језика, и „оријентовања о немачкој војсци”⁴. У Берлину проучава дело Карла фон Клаузевица изучавајући немачку доктрину и прецизност у научном приступу изради ратних планова.

На дужности у Алексинцу упознаје Видосаву Деспотовић, којом се жени. Видосава је била ћерка првог директора Учитељске школе, Петра Деспотовића и Јелене Бикар, блиске рођаке породице Дунђерски⁵. Преселио се у Београд, у улицу Милоша Великог где је живео са супругом, таштом и сином Александром.

Врло брзо напредује до чина ђенералштабног пуковника. У међувремену, између осталих задужења, служио је као ордонанс-официр краља Петра I, ађутант краљевића Ђорђа и наставник тактике и ратне географије престолонаследнику Александру 1910. и 1911.⁶ Тактику је предавао и на Војној Академији од 1906. до 1914. године.⁷ За то време је написао многе студије о стратешком извиђању и објавио бројне чланке.⁸

Живко Павловић између Скадра и политичких ауторитета

Пред Први балкански рат Живко Павловић је својим деловањем у Врховној команди скренуо на себе пажњу начелника Штаба Врховне команде, војводе Радомира Путника. Међу четворицом кандидата изабран је за начелника оперативног одељења Врховне команде 1912.

Крај 1912. и почетак 1913. године пуковник Павловић проводи у Лондону, у служби војног експерта при српској делегацији за Балкански мир⁹. Недељник „Балкански рат у слици и речи”, у броју 6, 24. фебруара 1913. објављује:¹⁰ „Међу најбољим нашим официрима једно од првих места заузима пуковник Павловић. Он је учествовао у стварању ратног плана, при његовом извођењу је био у Врховној Команди; када је примирје закључено одређен је за стручног војничког експерта при преговорима у Лондону, а сада, када су настављене ратне операције пуковник Живко добио је један од најважнијих положаја, одређен је за начелника штаба

³ Божидар Јововић, „Генерал Живко Павловић, војник и академик”, *Војно дело*, 2 (1998) 210.

⁴ Јован Цвијић, нав. дело, стр. 367.

⁵ Група аутора, *Официри у високом школству Србије 1804-1918*, Београд 2000, стр. 423.

⁶ Станимир Божанић, „Дуго чекање на звездице”, *УНО*, 25.7.1998, стр. 38. У Годишњаку СКА XXIX се налази податак да „у 1908/09. год. Ђенерал Ж. Павловић био је професор Стратегије и Војне Географије Њ. Кр. Височанству Наследнику Престола Александру.”

⁷ *Годишњак СКА XXIX*, Београд 1921, стр. 190.

⁸ Детаљније в. *Официри у високом школству Србије 1804-1918*.

⁹ *Годишњак СКА XXIX*, Београд 1921, стр. 188.

¹⁰ Објављено у *Балкански рат у слици и речи I*, Београд 1991, стр. 84.

новоформиране српске армије¹¹, која има за задатак да узме тврди град Скадар на Бојани.”

Приморски корпус је тада бројао сву црногорску војску која је опседала Скадар, две српске дивизије и велики део опсадне артиљерије. На његовом челу је био будући војвода, Петар Бојовић. Пуковник Павловић је израдио стратешки план за који се говорило да је могао да реши опсаду за два сата борбе¹². Међутим, из Београда стиже телеграм о обустави даљих дејстава. Баш ту, на Скадру, пуковник Павловић се први пут сусрео са упливом политике у његове војне планове. Будући да је напредовао постепено, од најнижих чинова, схватао је и саосећао са патњама војника због чега је био омиљен међу њима. Тако му је посебно тешко пала одлука Владе да се повинује британским захтевима и препусти Скадар после толико жртава.

Жртве опсаде Скадра никада није опростио политичком врху који куди у говору при приступању Српској краљевској академији¹³ 1921. године. У интервјуу који је дао Станимиру Божанићу прокоментарисао је свој приступни говор речима: „О, да! Неправедно нам отеше Скадар, као што су 1875. отели устанак Луке Вукаловића у Невесињу и вратили уназад те крајеве за више од сто година. Ми смо грдно изгинули са Црногорцима на Скадру, а они уперише топове у Бар и Улцињ.”¹⁴

Побеђени победник

По окончању Првог балканског рата, Живко Павловић је враћен на положај начелника оперативног одељења Врховне команде.

При изненадном удару бугарске војске, 17. јуна 1913, Живко Павловић је правремено реаговао предложивши Путнику контраофанзиву која је решила Брегалничку битку¹⁵. Ипак, он одбија Путников предлог да га унапреди у ђенерала уз образложење да „не жели да прескаче своје другове”.¹⁶ Павловићев однос према Путнику је одисао поверењем и сарадњом. Путник је такође поникао из сиромашне породице, школовао се у Крагујевцу, завршио Вишу војну школу у Београду и предавао на њој.¹⁷ Уз то, обојицу су одликовали велика љубав према географији и несвакидашње познавање ове научне дисциплине. Слични животни путеви, патриотизам и Павловићева оданост Путнику нераскидиво су везали судбине ова два ратника. Живко Павловић је често одмењивао болесног Путника у његовим

¹¹ Приморски корпус тј. „Прекоморски кор” в. *Балкански рат у слици и речи*, бр. 28, 25. август 1913. (објављено у *Балкански рат у слици и речи II*, Београд 1990, стр. 435.)

¹² *Официри...*, стр. 424.

¹³ У даљем тексту СКА.

¹⁴ Станимир Божанић, „Дуго чекање на звезде”, *УНО*, 25.7.1998, стр. 38.

¹⁵ *Годишњак СКА XXIX*, Београд 1921, 189.

¹⁶ Младен Ј. Жујовић, *О Живку Павловићу*, предавање у рукопису одржано у Српском културном клубу у Београду 30. априла 1938.

¹⁷ Димитрије Ђорђевић, *Портрети из новије српске историје*, Београд 1997, <http://www.suc.org/culture/library/Portreti/index.html>, (1. 05. 2003).

дужностима, иако из поштовања према великом војсковођи то никада није поменуо. Међутим, његов ауторитет је растао. Био је врло вешт у опхођењу према сарадницима. Према потчињенима „никада није био намргођен или сујетан, иако је био строг, одлучан и врло упоран. Чак су и армијски команданти примали његове савете као заповести.”¹⁸

Објава рата јула 1914. затиче Србију без двојице њених највећих војсковођа, пензионисаног Живојина Мишића и болесног Путника. Терет организације и мобилизације српске војске пао је на Павловићева плећа. Тај посао обавља савесно и тачно упркос тешким условима. По Путниковом повратку са лечења, Петар I одбија његову оставку и саветује му да ангажује млађе официре да му помогну у стварању и реализацији ратних планова.¹⁹ Он тај савет прихвата, па у новембру његов помоћник, Живојин Мишић, прима команду над првом армијом уместо рањеног Бојовића, а Живко Павловић ступа на Мишићево место. Постаје Путников помоћник по иницијативи самог Путника.²⁰ Српској војсци је 1914. година донела противофанзиву и победу у Колубарској бици. Војвода Путник је тада био тешко болестан. У своје одаје је примао само Живка Павловића. Међу војницима су колале приче да пуковник Павловић о свему одлучује уместо Путника. То је демантовао сам Павловић, рекавши да је Путник све време држао конце у својим рукама и да је чак и кроз најтеже нападе астме змогао снаге да каже свом помоћнику „Г. Живко, то овако не може!”, или „Добро је, дајте да потпишем.”²¹

Колубарску битку је обележило неслагање двојице команданата, Путника и Мишића. Међутим, Мишићева иницијатива у креирању противофанзиве је превагнула над Путниковом дефанзивном тактиком. Тај моменат је пресудно деловао на Живка Павловића и његов однос према Живојину Мишићу. Оштро је критиковао Мишића и пажљиво посматрао његове поступке у нади да ће у њима пронаћи грешку. Када већ није могао доказати да је противофанзива промашај, могао је критиковати њено спровођење. Критике Мишићевих наредби Живко Павловић је изнео у књизи „Рат Србије са Аустро-Угарском”. Његови покушаји да дискредитује Мишића су кулминирали у чланку „Колубарска битка” где ставља Мишићеву идеју о контраофанзиви у други план, приказујући је само као део једне велике акције, спроведене под контролом и идејним вођством Врховне команде.²² Као разлог за овакав став Божидар Јововић наводи љубомору и сујету Живка Павловића.

Ипак, и сам Мишић, попут Путника, био је у немилости Владе и Двора. Будући да је држава била у рату и да су јој били потребни њени најспособнији официри, њихова политичка подобност је била подређена њиховој оданости народу. Србија је била одбрањена. Зато се, у светлу војних успеха, на Двору прећутно толерисала Путникова наводна симпатија према идејама Радикалне странке,²³ као и Мишићеви неортодоксни и каткад преамбициозни ратни планови.

¹⁸ Младен Ј. Жујовић, *О Живку Павловићу*

¹⁹ Димитрије Ђорђевић, нав. дело.

²⁰ *Годишњак СКА XXIX*, Београд 1921, 189.

²¹ Младен Ј. Жујовић, *О Живку Павловићу* (предавање у рукопису)

²² Божидар Јововић, нав. дело, стр. 221.

²³ Димитрије Ђорђевић, нав. дело.

Период 1914. и почетак 1915. године није донео значајније промене у односу српских политичара према њиховим војсковођама и официрима.

Генералштабне интриге и прогон напредне мисли

Силама Центра се 1915. прикључила Бугарска. Путник тражи од Владе да спречи бугарски напад или да му дозволи превентивни удар. Влада није никако могла да спречи напад, а савезници нису дозволили удар. Путник је могао само да чека помоћ савезничких снага из Грчке. Макензен је напао 5. августа, а Бугари 13. октобра. Танка линија фронта је попуцала по шавовима, помоћ Грчке или савезника је изостала. Српска војска се повлачила. Путник је био тешко болестан. Непријатељ је био све ближи, сужавао је обруч око уморне војске и старом војводи је преостало само да нареди повлачење преко Албаније. Одбацио је Мишићев план противофанзиве у западној Србији. Повлачење је почело.²⁴

У јануару 1916. Влада је, сваливши на Путника кривицу за пораз, сменила или пензионисала целу Врховну команду. Разочарани Путник путује у Француску, где живи у Ници до смрти 1917. Влади је била потребна јединствена војска неподељена међу ауторитетима што је и добила уклањањем болесног Путника.

У Врховној команди Петра Бојовића није било места за пуковника Павловића, као блиског сарадника смењеног Путника. Прекомандован је на положај команданта Шумадијске дивизије. То је био положај недостојан стратега његових способности, о чему говори његов савременик, др Жујовић,²⁵ у свом предавању²⁶. „Тако, када је пуковник Живко Павловић почетком 1916. постављен за команданта Шумадијске дивизије, ми смо, иако поносити што добијамо једног оваквог команданта, ово наименовање ипак схватили као акт неправде. За првог доглавника у дотадашњој Врховној команди, дивизија је била ситна јединица. Зато, кад би нас доцније, у току операција упитали шта нам ради командант, ми бисмо одговорили: 'Он се са успехом труди да постане мали старешина!' Знали смо, дакле, да добијамо великог команданта, али команданта који не ужива врховну милост." Омиљеност Живка Павловића међу војницима била је несумњива. Његов пријатељски однос, лишен сујете, придобио је сваког војника који је служио под његовом командом. Саборце је инспирисао личним примером. Забележено је да је приликом напада на Ветреник изашао на прву линију фронта пред пешадијски напад на своју јединицу, изнурену вишечасовним гранатирањем. Малаксали, клонули и поколебани војници су, инспирисани пуковниковим присуством и његовом мирном приликом, добили нову снагу и спонтано кренули у јуриш поразивши непријатеља. Војници, захвални што служе под таквим командантом, поклонили су му прибор за јело начињен од остатака артиљеријске муниције²⁷.

²⁴ Исто

²⁵ М. Ј. Жујовић (Београд 1895 - Париз 1969.), др права, пешадијски потпуковник Југословенске краљевске војске.

²⁶ Предавање одржано у Српском културном клубу у Београду 30. априла 1938.

²⁷ Види: прилог 2.

Друге половине августа 1916. планови за пробој Солунског фронта су стварани у Павловићевом дивизијском штабу у Суботском, селу испод Ветерника. У Павловићевој соби је на столу прострта карта, на чело је сео председавајући, престолонаследник Александар, а са стране начелник штаба Врховне команде Петар Бојовић, команданти I, II, и III армије - Живојин Мишић, Степа Степановић и Милош Васић. Пошто су сви констатовали офанзиву као неминовност, Мишић је предложио напад са нашег левог крила у циљу враћања положаја које су Бугари задобили повлачењем Француза и српске I и II армије. Од успеха те акције је зависила друга фаза пробоја која је подразумевала велику помоћ савезничких трупа. Васић је одмах прихватио предлог, док се Степановић колебао. Ипак, предлог је усвојен, а за циљ постављен правац ка Соколу и Добром пољу.

Пуковник Павловић је мирно пратио ток разговора. Он није имао право активног учешћа, већ је позван као домаћин, у својству посматрача. При одласку, престолонаследник Александар се обратио Павловићу за мишљење о новоусвојеном плану. Живко Павловић се није слагао са таквим решењем и предлагао друго. Престолонаследник је вратио команданте назад за сто, да саслушају Павловићев предлог. Предлог се састојао од брзе и тајне припреме удара на најтежем правцу Соко – Добро поље – Козјак. Непријатељ се не би надао таквом нападу због лошег терена и тренутног одсуства комуникација. Теренска надмоћ и вештина српског војника би српској војсци омогућила надмоћност на кључним тачкама. Успешно извођење плана би поделило непријатељске линије, угрозило их са више страна и најдаље померило линију фронта. Избегле би се и веће жртве, јер је план укључивао само правовремено дејствовање ојачане II армије. Мишић је план одбацио као ризичан аргументујући свој став искуством из 1914. и Колубарском битком. Павловић и Степановић су се сложили да такав аргумент не стоји, већ да баш искуство из 1914. говори о резултатима правовремене акције, добро испланиране у Врховној команди. Ту је нетрпељивост између Мишића и Павловића кулминирала, што се најбоље види у Павловићевом чланку о Колубарској бици. Разговор је скренут на неку другу тему, пуковников предлог није ни узет у обзир дајући призивок фарсе целој расправи о њему.

Уследио је напад по левом крилу и победа на Кајмакчалану. Бугари утврђују линију фронта због чарки из 1916. а цела офанзива бива доведена у питање. Војници су ослабљени разним болестима и деморалисани наглим и масовним хапшењима официра под оптужбом да су припадали Црној руци. У Шумадијској дивизији је владала малодушност због болести команданта. Живко Павловић је тада боловао од маларије и отишао на лечење у болницу после неуспеле офанзиве. Тек 1918. се указала прилика за поновни удар, када се српска војска одмориле, а Бугари постали сувише самоуверени у своје одбрамбене способности. Тада је, две године после расправе у Павловићевим одајама, на исту идеју дошао маршал Франше д'Пере: фронт је успешно пробијен. Нажалост, Живко Павловић није могао да учествује у реализацији пробоја јер је још септембра 1917. смењен са положаја команданта Шумадијске дивизије и послат у Атину као војни изасланик. На том положају је остао до 1919. Детаљи о Павловићевм раду у том периоду су

остали непознати. Међутим, одликован је Орденом св. Ђорђа за заслуге у дипломатији²⁸.

Но, интриге не престају. Михаило Рашић шаље телеграм Павловићу у коме му замера на недоличном понашању према краљу и његовој породици за време повлачења преко Албаније. Такође га оптужује за држање здравице Драгутину Димитријевићу Апису и поручује му или да очисти љагу са имена или да поднесе оставку. Живко Павловић се обраћа очевицима догађајâ и у Министарство убрзо стиже деманти. Ауторитет краља Петра I је био пресудан у његовом спашавању. Но, краљ убрзо умире, а Живко Павловић остаје без свог последњег ослонца.

По повратку у земљу добија чин ђенерала и ради као управник Војне академије до 1921. Нови задатак прихвата одговорно и реформише Академију у духу тог времена. Модернизује и проширује програм Више, а започиње рад на програму Ниже школе. Изненада је пензионисан 1921. године. Исте године постаје члан СКА на предлог Јована Цвијића који му посвећује поздравни говор.

Тријумф неповерења

На адресу академика Живка Павловића, 20. августа 1937, поводом смрти његове жене, стигао је меморандум из Министарства иностраних послова.²⁹

„Београд, 20. ‘37. г.

Поштовани господине ђенерале,

Молим Вас да у жалости која вас је задесила изволите примити моје осећаје искреног и топлог саучешћа.

Ваш одани Иво Андрић^{30,31}

Нешто касније, 20. септембра, Живку Павловићу пише и Јован Дучић.

„Legation Royale de Yougoslavie en Italie

Рим, 20. 9. 1937.

Поштовани и драги пријатељу,

Вративши се из талијанских брда у којима сам провео лето, неупућен о догађајима код нас друкче него по новинама које се читају овлашно и у дијагонали сазнадох, од мог сарадника, изасланика Тројановића, мајора, за тешку жалост која вас је погодила смрћу Ваше племените супруге. Одмах жури да вас замолим, као старог и свагдашњег доброг пријатеља да овом тужном приликом примите, иако мало доцније, изразе мог најдубљег учешћа у вашем неизмерном болу за благородном драгом, и најбољим пријатељем и најзаслужнијим учесником у Вашој војничкој

²⁸ Списак одликовања до 1920. се може видети у *Годишњаку СКА ХХИХ*, Београд 1921. По тврђењу његове унуке, на сахрани Живка Павловића дванаест официра носило његова одликовања.

²⁹ Писма објављена у овом раду су из приватне колекције породице Павловић.

³⁰ Иво Андрић је тада био на положају начелника Политичког одељења Министарства иностраних дела.

³¹ Види: прилог 2.

слави и вашој научничкој величини. Са топлим и срдачним свесрдним поздравима од вашег оданог пријатеља Јована Дучића.”³²

У очима академикâ и интелектуалне елите лик Живка Павловића као стручњака и академика никада није избледео. Када се академик Павловић разболео 1938 године, непуних шест месеци после женине смрти, жеље за брзо оздрављење су стигле од бивших сарадника у војсци, бројних пријатеља међу интелектуалцима и омладине која је поштовала његово дело. О томе сведочи писмо Уједињене студентске омладине и Културног одбора студентских удружења.

„Студенти Београдског Универзитета, Уједињена студентска омладина цени и поштује доследне поборнике правде и слободе.

Вама, који сте се заједно са нашим очевима борили у првим редовима за слободу и независност ове земље, Вама који сте до краја остали верни идеалима за које су погинули наши мили и драги, Вашим идеалима који су и наши идеали, Вама, ми, Ваша омладина из свих крајева наше домовине, желимо скоро оздрављење, јер Ви сте још увек, нарочито данас, тако потребни народу и његовој омладини.

За уједињену студентску омладину:

Милинко Кушић ст. пр.	Павле Мијовић
Принцип Слободан	Миодраг Митровић
Ратомир Радовановић	Радојица Перовић
Боривоје Ножић	Бошко Гутовић
Бранко Крашковић	Петар Мишић
Попара Мирослав	Радомир Бошковић
Никола Дарчевић	Пуниша Перовић, ст. права
Добривоје Протић	Милинко Маројевић
Милош Илић	Осман Карабеговић
Милован Челебић	Јосиф Алихоџић”

„Културни одбор студентских удружења жели скоро оздрављење борцу за народну слободу, поборнику културе и напретка; човеку који зна да цени напоре и настојања омладине да културу приближи народу.

За Културни одбор:

Саво Драгојевић, ст. фил.

Авдо Хумо, ст. фил.

Вукосава Аврамовић, ст. фил.

Иванка Ђуковић, ст. фил.

Ђуро Рибар, ст. пр.”

Међутим, са Двора или од званичних представника власти писма нису стизала. Живко Павловић умире 25. априла 1938. године. Његов син Александар је забележио:

³² Види: прилог 3.

„25. априла 1938. год. у 12⁵⁰ час, издахнуо је на мојим рукама и руци Д^Ф Љубише П. Илића. Тешко је гледати како отац умире.

А.”

Сахрањен је 27. априла. Посмртни говор је одржао начелник Главног ђенералштаба, ђенерал Милутин Недић. Следили су говори др Владимира Ћоровића, у име Српске краљевске академије наука и др Мирослава Ибровца, у име Удружења за подизање Његошевог споменика³³. То је био први и последњи пут да се представник званичне власти обратио ђенералу после његовог пензионисања.

На идеју која је водила ђенерала Павловића – деполитизацију војске, краљ је гледао као на опасну. Узрок Александровог неповерења се може пронаћи у династичким променама раног двадесетог века. Ипак, страх према војним ауторитетима није био оправдан у случају Живка Павловића јер он никада није имао политичке амбиције. Дух неповерења краља Александра је преовладао, чиме је највише изгубила сама држава.

Извори

1. Јован Цвијић, *Аутобиографија и други списи*, Београд 1965.
2. *Годишњак Српске краљевске академије ХХИХ*, Београд 1921.
3. Станимир Божанић, „Дуго чекање на звездице”, *УНО*, 25.7.1998.
4. *Балкански рат у слици и речи*, I-II, Београд 1990.
5. Младен Ј. Жујовић, *О Живку Павловићу*, предавање у рукопису одржано у Српском културном клубу у Београду 30. априла 1938.
6. Писмо Ива Андрића (прилог 2)
7. Писмо Јована Дучића (прилог 3)
8. Писмо студената Београдског Универзитета и Уједињене студентске омладине
9. Писмо Културног одбора студентских удружења
10. Белешка Александра Павловића поводом смрти његовог оца
11. Некролог са сахране Живка Павловића
12. Прибор за јело направљен од артиљеријског оруђа (прилог 2)
13. Чаша са угравираним грбом Краљевине Србије начињена од гранате (прилог 2)

Литература

1. Група аутора, *Официри у високом школству Србије 1804-1918*, Београд 2000.

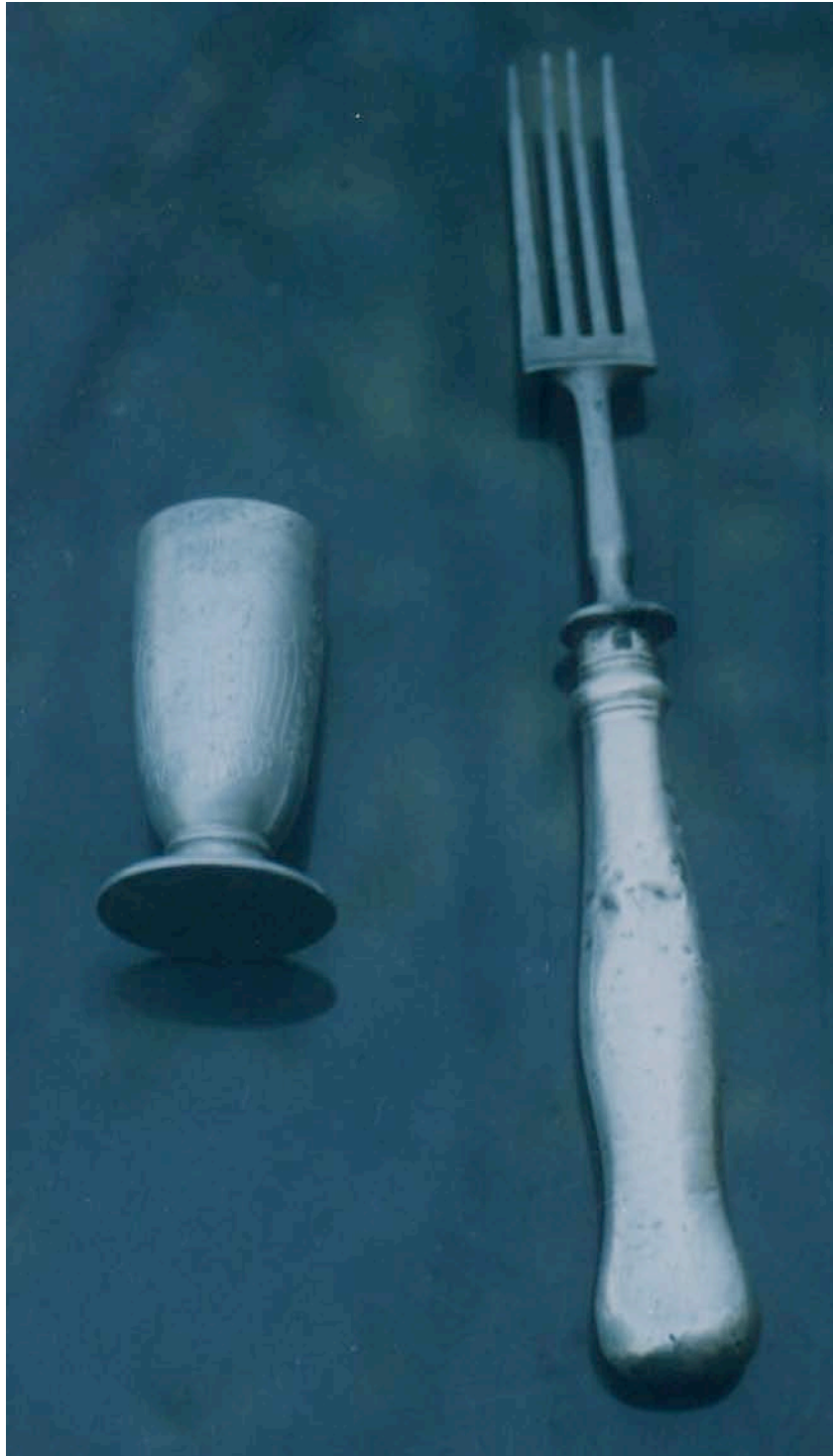
³³ Садржај некролога на сахрани Живка Павловића је објављен у часопису Ратник, свеска IV, Београд 1938.

2. Божидар, Јововић, „Генерал Живко Павловић, војник и академик”, *Војно дело*, 2/98, (1998).
3. Димитрије, Ђорђевић, *Портрети из новије српске историје*, Београд 1997, <http://www.suc.org/culture/library/Portreti/index.html>, (1. 05. 2003).
4. Коста, Димитријевић, *Иво Андрић*, Дечје новине, Горњи Милановац 1981.

Прилози



Прилог 1: Фотографије Живка Павловића у униформи и цивилној одећи



Прилог 2: Прибор за јело направљен од артиљеријског оруђа и чаша са уgravираним грбом Краљевине Србије начињена од гранате

Београд, 20. IV. 37.

Помоћни министар
Земљорадње,

Молим Вас да у жалости
која Вас је растремала из земље
изразите моје осећаје и жељу
да и њенот сеurenста.

Ваши отом
Рибкавић

Прилог 2: Писмо Ива Андрића

Рим, 20. IV. 1937

Поштовани и драги Андрићу,
Враћавам се из ње-
лицанских одају којима
сам и много лепо, и
наизглед о романтици
код нас змижемо
и о новинама која се
пишују, овлашмо и
у дејствима, казана
дох од моје сарадника
В. изаса. Крстојановић,
пазора, да желим

Жалоси која Вас је че-
године смрти, било и до
тежице изјави. Овако
шурини да Вас напома
као сигурно и изјави
дрогно и изјави
овом изјави и изјави
ком изјави, и као
мало заштити, израде
моје изјави, дрешта
у вашем неспорном
допу за многогодиш
дрогно, и желим
изјави, и желим

напома и изјави
ком, и желим, војничкој
слави и желим, и желим
величини.

Са поштом и све-
спори и желим
од Вас, одичног и желим
желим

Јован Дучића

Прилог 3: Писмо Јована Дучића